

6. Винничук Ю. Танго смерті / Ю. Винничук. – Харків : Фоліо, 2012. – 379 с.
7. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. – М. : Эдиториал УРСС, 2002. – 289 с.
8. Гром'як Р. Т. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів. – К. : ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.
9. Дереш Л. Поклоніння ящірці / Л. Дереш. – Харків : Фоліо, 2002. – 192 с.
10. Жадан С. Деш мод / С. Жадан. – Харків : Фоліо, 2004. – 240 с.
11. Жура В. В. Эмоциональный дейксис в вербальном поведении английской языковой личности: на материале англоязычной художественной литературы: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / В. В. Жура. – Волгоград, 2000. – 200 с.
12. Изард И. Эмоции человека / И. Изард. – М., 1980. – С. 42-45.
13. Изард К. Психология эмоций; пер. с англ. / К. Изард. – СПб. : Питер, 1999. – 464 с.
14. Ионова С. В. Эмотивность текста как лингвистическая проблема: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / С. В. Ионова. – Волгоград, 1998. – 197 с.
15. Психологос. Энциклопедия практической психологии [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.psychologos.ru/articles/view/teoriya_kognitivnogo_dissonansa.
16. Словник української мови: В 11-ти томах. – К. : Наукова думка, 1971.
17. Талан С. Оголений нерв / С. Талан. – Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2017. – 544 с.
18. Тлумачний словник української мови [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eslovnik.com/%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D1%86%D1%96%D1%8F>
19. Шаховский В. И. Лингвистическая теория эмоций: монография / В. И. Шаховский. – М. : Гнозис, 2008. – 416 с.

Ленько О. В.

Науковий керівник – проф. Струганець Л. В.

БАГАТСТВО І РІЗНОМАНІТНІСТЬ МОВИ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ

Засоби масової інформації (ЗМІ) – важливий елемент сучасного життя. Вони активно реагують на суспільні процеси і віддзеркалюють їх. Обов'язок ЗМІ – не лише доносити інформацію, пропагувати прогресивні ідеї, але й засвідчувати високий рівень культури мови. Термінологічний апарат галузі культури мови передбачає два основних категоріальних поняття – «норма літературної мови» і «комунікативні ознаки мови». У свою чергу друге охоплює широкий ряд мовних якостей, таких як точність, логічність, доступність, змістовність, образність, багатство, різноманітність та ін. Одним з головних умінь тележурналіста є вміння публічно переконувати людей, емоційно впливати на них. Слово не може проникнути у свідомість слухача, якщо воно неточне або невдале. Таким чином, визначальним завданням для телевізійника постає висвітлення інформації так, щоб глядач не лише поповнював свої знання фактами та подіями, а й зміг прожитись ними та отримати естетичне задоволення. Багатство і різноманітність – одні з найважливіших комунікативних ознак, які, ставши інструментом у руках журналіста, власне, і покликані виконувати цю роль. На сьогодні ще недостатньо уваги науковців приділено дослідженню згаданих комунікативних якостей у контексті дискурсу інформаційного телемовлення. Крім того, відсутні фундаментальні студії про мову ЗМІ останніх років. Це увиразнює **актуальність** вибраної нами проблематики.

Мета нашої розвідки – проаналізувати реалізацію таких комунікативних ознак, як багатство та різноманітність, у мові українського телебачення.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять праці Н. Д. Бабич [1], С. Я. Єрмоленко [4], Л. І. Мацько [6], Л. В. Струганець [7] про теоретичні засади культури мови як окремої лінгвістичної галузі, а також дослідження В. В. Гоян [3], І. Я. Заліпської [5], присвячені особливостям мови радіо і телебачення.

Багатство і різноманітність не є абсолютними синонімами. «Багатство мовлення досягається семантично й стилістично відмінними чи однозначними одиницями, які різняться словотворчими або граматичними ознаками, тобто не повторюються. А різноманітність – це вираження однієї і тієї ж думки, одного і того ж граматичного значення різними способами і засобами. Таким чином, можна сформулювати ще два оцінні критерії: мовлення багате / бідне, мовлення різноманітне / одноманітне. В основі першого критерію – поняття кількості, в основі другого – якості, але ці поняття взаємозалежні» [1, с. 305].

Індивідуальне мовлення може бути не лише багатим і різноманітним, як мова народу, але й бідним і одноманітним. Мірилом багатства мови є перш за все активний словник мовної особистості. Услід за І. Заліпською [5], до лінгвальних ідентифікаторів багатства як комунікативної ознаки відносимо лексичну і синтаксичну синонімію, антонімію, використання фразеологізмів, крилатих висловів, тропів, а також широкий спектр інтонаційного оформлення висловлювання. Багатство та різноманітність мови належать до зовнішньо виражених параметрів комунікації у прямому ефірі. Для аналізу рівня реалізації цих ознак мови ми обрали журналістську мовну діяльність в інформаційних та інформаційно-розважальних телепрограмах.

У досліджуваних нами програмах мовними репрезентантами багатства як комунікативної ознаки часто є ряди синонімів. Зокрема, неодноразово вживаними є синоніми на позначення осіб: *рятувальники* – *вибухотехніки* – *надзвичайники*; *міліціонер* – *поліцейський* – *коп*; *мітингувальники* – *пікетувальники* – *активісти*; *пожежники* – *вогнеборці*; *пасічник* – *бджоляр*; *учитель* – *педагог*. Також спостерігаємо синоніми,

що є назвами неживих предметів: *дім – помешкання – оселя; ранець – наплічник; телевізор – блакитний екран; примірник – екземпляр*. Крім того, зафіксовано й синоніми на позначення явищ природи: *хуртовина – хурделиця – негода – завірюха; вітер – вітруган – буревій; холод – мороз – холоднеча*.

На нашу думку, найяскравіше реалізується багатство мови в тексті, коли в одному інформаційному повідомленні журналісти влучно використовують синоніми. Наприклад: *У Львові підлітки жорстоко **побили** чотирнадцятирічну школярку ... Троє дівчат вирішили **покинутись** з Єврою, бо та начебто обмовляла їхню компанію і обзивала матір однієї з **кривдниць** ... **Нападниці** і зараз не шкодують про скоєне. Катерина одна із них. Вона вважає, що школярка дістала по заслугі. Після того, як дівчина облаяла її матір, та **дала волю кулакам**. Ось училище, де Катерина вчиться. Тут дуже дивуються, що їхня студентка когось **відлупцювала**. Хоча визнають: за образи мами вона таки могла **дати перцю** ... Згодом дівчата смакували свій учинок в інтернеті. В тому листуванні вони писали про плани **відгамселити** Єврою і удруге (СТБ, "Вікна-новини", 05.01.18, 22:09).*

У поданому уривку телевізійник використовує як лексичні, так і фразеологічні синоніми. До лексичних належать *нападниця, кривдниця*. Розмовними семантичними варіантами літературного (нейтрального) дієслова *побити* є *відгамселити, відлупцювати, покинутись*. Фразеологічними синонімами у тексті виступають такі сполуки, як *дати перцю, дати волю кулакам*. Мас-медійник сам обирає залежно від ситуації і мети, як йому подати ту чи іншу інформацію. В цьому випадку вживання синонімічних рядів з різними відтінковими значенням доречні і виправдані. У повідомленні немає нагромадження однакових слів, натомість використання синонімів полегшує сприймання інформації та впливає на емоційну сферу слухача.

Проте не завжди багатство як комунікативна ознака словна експлікується на телебаченні. Так, наприклад, на "1+1" у програмі "Танці з зірками" можемо простежити надмірне вживання телекомунікатором слова іншомовного походження *фантастичний*, а також однокореневих слів. Зауважимо, що часте використання ведучим лексеми відбувається за досить короткий відтинок часу: *Який **фантастичний** квікстен!* (1+1, "Танці з зірками", 01.10.17, 21:12); *Ми голосуємо за цю **фантастичну** пару* (1+1, "Танці з зірками", 01.10.17, 21:16); *Ви **фантастично** танцюєте. Ви бачили, як ви це робите? Це просто **фантастика!*** (1+1, "Танці з зірками", 01.10.17, 21:16); *Голосуйте за цю **фантастичну** пару!* (1+1, "Танці з зірками", 01.10.17, 21:26); *Яке **фантастичне** видіння справжнього художника!* (1+1, "Танці з зірками", 01.10.17, 21:34); *Танцюють вони просто прекрасно, номер **фантастичний*** (1+1, "Танці з зірками", 01.10.17, 21:39); *Жодного разу ми не чули таких **фантастичних** слів на адресу пари, яка стоїть на паркеті* (1+1, "Танці з зірками", 01.10.17, 21:58).

Словник фіксує такі синоніми до слова *фантастичний*: *дивовижний, казковий, надзвичайний, незвичайний, незрівнянний, неймовірний, неземний* тощо [2]. Продовжимо ряд словами *красивий, чарівний, прекрасний, неперевершений, пречудовий, прегарний, чудесний, чудовий* тощо, які хоч і не є прямими синонімами до слова *фантастичний*, проте у цьому контексті журналіст міг би їх вжити, і це було б доречним і виправданим.

Різноманітність як комунікативна ознака втілюється у мас-медіа досить часто, оскільки частка однакових за тематикою повідомлень на різних телеканалах досить висока. Для аналізу реалізації цієї комунікативної ознаки ми вибрали події, що відбувалися упродовж однієї доби. Прихід весни 2018 року ознаменований спадом температури і великими снігопадами. Ось як про 1 березня інформували у різних телепрограмах. Телеканал "СТБ" висвітлює події так:

Зима у перший день весни

Перший день весни у кучугурах. Негода не полишає південних і центральних регіонів. В епіцентрі циклону сьогодні опинився Київ. Лише за ніч напало до двадцять сантиметрів снігу. Зранку столицю паралізували довжелезні затори, заняття в школах скасували, садочки не працюють, а мер Віталій Кличко покликав особовий склад міноборони та МВС допомогти прибрати сніг у столиці (СТБ, "Вікна-новини", 01.03.18, 17:30). Телеканали, подаючи сюжети новини, часто наводять короткі їх заголовки. Як правило, вони досить лаконічні і висвітлюють зміст інформації. Що й спостерігаємо у цьому повідомленні. Зазначивши у заголовку назви двох пір року, автори хотіли наголосити на неприродно холодній та сніжній погоді у перший день весни.

Цікавий заголовок наводить також телеканал "1+1":

Лютий березень

*Весна в Україні почалась із безпросвітних снігопадів. Дві сотні населених пунктів у десяти областях потерпають зараз без світла. Через хуртовини закрито аеропорти Вінниці, Дніпра, Запоріжжя, Кривого Рогу, Полтави, Херсона і Сум. Внаслідок негоди Маріуполь і ще вісім міст на Одещині залишилися без води через знеструмлення насосної станції. Траси засипані снігом і рятувальники раз-по-раз витягають машини із снігових заметів. Школи закрили, робочий день по можливості скоротили (1+1, "ТСН", 01.03.18, 19:33). Заголовок *лютій березень* є художнім означенням, оскільки слово *лютій* у значенні *жорстокий, безжальний, немилосердний* (що й передбачалось автором сюжету) є характеристикою здебільшого людини та її вчинків.*

Крім того, спостерігаємо гру слів. *Лютий* як прикметник утворює омонімічну пару з іменником *лютий* у значенні місяць року. У поданому контексті два значення перегукуються і досить умотивовано виступають супроводжувальними словами до лексеми весна.

Щодо змісту першого і другого повідомлень, бачимо, що журналісти телеканалу "СТБ" зосереджують увагу на погодній ситуації у Києві, який опинився у центрі негоди. Натомість на телеканалі "1+1" телевізійники пропонують відеосюжет, у якому висвітлюють новини із декількох регіонів України.

Мас-медійники телеканалу "ICTV", як і "СТБ" також інформують про непогоду у столиці: *Попри календарний початок весни столицю сьогодні занесло снігом. Він почався ще з ночі і сипле цілий день. Снігоприбиральні машини не встигають очищати вулиці. Попри заборону в'їзду вантажного транспорту зранку, Київ встав в заторах. Через заноси, аварії та невдале паркування на роботу кияни їхали по 2-3 години. Щоправда вдень автомобілістів поменшало, але надвечір знову армагедон* (ICTV, "Факти", 01.03.18, 21:10). Повідомлення дещо тотожне за змістом із новинами на телеканалі "СТБ", проте якщо "Вікна-новини" рапортує в основному про загальний стан у Києві, то у "Фактах" бачимо акцент на дорожній ситуації у столиці. Журналіст навіть уживає слово *армагедон*. У найширшому сенсі ця лексема означає кінець світу. У повідомленні телекомунікатор застосовує слово *армагедон* зі стилістичною метою на позначення дорожнього колапсу, критичної ситуації.

Досить оригінально висвітлюють події і на "5 каналі": *Перший день березня чи, скоріше, продовження лютого? На київських дорогах весною і не пахне. Потужний циклон, що приніс в Україну снігопади, завірюхи та зниження температури, продовжує лютувати. Знеструмленими запишаються десятки населених пунктів. Великі міста страждають від транспортних заторів, погодні умови заважають працювати і летовищам* (5 канал "Час Новин", 01.03.18, 19:14). Із метою більшого емоційного впливу на слухача журналіст ставить риторичне запитання на початку повідомлення і вводить слово *весною* у фразеологізм *і не пахне*. Разом це поєднання слів дає чітке розуміння того, що теплої весняної погоди нам ще не бачити.

Закономірно, що у наведених репортажах телекомунікатори вдаються до використання синонімічних рядів, таких як: *снігопади, завірюхи, хуртовина; засипати, занести снігом, замести*. Наведені лексеми виконують своєрідну описувальну роль для відтворення погодної ситуації, що склалась по всій території України 1 березня.

Отже, на прикладі інформаційних та інформаційно-розважальних телепрограм ми встановили, що реалізація таких комунікативних ознак, як багатство і різноманітність, відбувається на досить високому рівні. Для уникнення сухості та одноманітності у подачі інформації телевізійники вдаються до вживання мовних засобів, що є зачасту стилістично забарвленими і містять елементи оцінки подій. На нашу думку, реалізація на українському телебаченні різних комунікативних ознак мови потребує постійного аналізу. Виокремлення сильних і слабких аспектів мови ЗМІ сприятиме підвищенню мовної культури журналістів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови : навчальний посібник для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. / Н. Д. Бабич. – Львів : Світ, 2003. – 432 с.
2. Всесвітній словник української мови [Електронний ресурс] / worldwidedictionary.org. – Режим доступу: <http://uk.worldwidedictionary.org/>
3. Гоян. В. В. Психологічні аспекти сприймання глядачем екранного персонажу в аудіовізуальній комунікації / В. В. Гоян // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка : Журналістика. – 2008. – Вип. 16. – С. 38-41.
4. Єрмоленко С. Я. Довідник з культури мови : посібник / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, Н. М. Сологуб та ін. – К. : Вища школа, 2005. – 399 с.
5. Заліпська І. Я. Комунікативні ознаки української мови у прямому радіо- і телебаченні: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ірина Ярославівна Заліпська. – К., 2013. – 203 с.
6. Мацько Л. І. Культура української фахової мови : навч. посібник / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. – К. : ВЦ "Академія", 2007. – 360 с.
7. Струганець Л. Культура мови : від теорії до практики : монографія / Л. Струганець, О. Бобесюк, О. Веремчук та ін. ; [за ред. Л. Струганець]. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2015. – 216 с.

Шостак О.

Науковий керівник – доц. Бородіца С.В.

РОМАНИ Г. ПАГУТЯК У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ХИМЕРНОЇ ПРОЗИ

С. Павличко писала, що українська фемінна проза кінця ХХ – початку ХХІ ст. «рішуче відмовляється від традиційних стереотипів закритості і починає говорити правду про людське "я", про себе, про свою, тобто українську культуру, побачену не крізь призму умоглядної історичної схеми, а крізь призму свого особистого життєвого, навіть інтимного досвіду» [4, с. 183]. Такі новаторські трансформаційні процеси засвідчує химерна поза Г. Пагутяк – самобутньої української письменниці, творчість якої розгортається у межах фольклорно-міфологічної поетики. Тематична площина її романів «Філософський камінь», «Книга снів і пробуджень», «Смітник Господа нашого», «Захід сонця в Урожі», «Писар Східних воріт притулку», «Писар Західних воріт